

Orhan Fiş

<https://orcid.org/0000-0002-2492-246X>

PhD Student, Ankara University Institute of Turkish Revolution History, Department of Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution, Türkiye, orhanfis@gmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Fiş, O. (2025). Çanakkale Savaşı (1915) Boğaz Savunmasında Müstahkem Mevki Komutanlığı. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12 (2), 200-217.

Çanakkale Savaşı (1915) Boğaz Savunmasında Müstahkem Mevki Komutanlığı

Öz

Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)'nin Avrupa topraklarına yayıldığı günlerde Osmanlı Devleti, askeri, stratejik ve coğrafi önemi olan Çanakkale Boğazı'nın savunmasına çok önem vermişti. Savaşın Osmanlı Devleti sınırlarına dayanması üzerine Osmanlı Harbiye Nezareti, Boğazın savunması için bölgedeki kara ve deniz faaliyetlerinin yürütülmesinden Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığını birinci derecede sorumlu tutmuştur. Osmanlı Devleti'nin 02/03 Ağustos 1914 tarihinde genel seferberlik ilan etmesi ile birlikte, Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı emrindeki kara birliklerini süratle seferber ederek boğazın önemli stratejik bölge ve kıyılarına yerleştirmiştir. Başkomutanlığın talimatları ile Müstahkem Mevki Komutanlığı, Trakya'daki 3. Kolordu kara birlikleri, yerel jandarma birlikleri, topçu bataryaları, deniz mayın, torpido unsurları ve bir hava keşif uçağı ile takviye edilmiştir. Harbe hazırlık safhasında, Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa ve karargahının hazırladığı boğaz savunma planı, Alman subaylarının planının aksine oldukça başarılı sonuçlar doğurmuştur. Bu plan çerçevesinde Müstahkem Mevki'nin emrindeki topçu bataryaları, gemilerden sökülen eski toplar ve Almanya'dan sipariş edilen toplarla kıyılardaki tabyalar ve boğazın önemli yerleri takviye edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seferberlik, Müstahkem, Tabya, Filo, Müfreze

Fortified Position Command in the Defense of the Straits during the Gallipoli Campaign (1915)

Abstract

In the days when the First World War (1914-1918) spread to European territories, the Ottoman Empire attached great importance to the defence of the Dardanelles, which had military, strategic and geographical importance. Upon the outbreak of the war on the borders of the Ottoman Empire, the Ottoman Ministry of War held the Çanakkale Fortified Position Command primarily responsible for the execution of land and naval activities in the region for the defence of the Dardanelles. With the declaration of general mobilisation by the Ottoman Empire on 02/03 August 1914, the Çanakkale Fortified Position Command rapidly mobilised the land troops under its command and placed them in important strategic regions and coasts of the strait. With the instructions of the Commander-in-Chief, the Fortified Position Command was reinforced with the land troops of the 3rd Corps in Thrace, local gendarmerie units, artillery batteries, naval mine and torpedo elements and an aerial reconnaissance aircraft. The Bosphorus defence plan prepared by the Commander of the Fortified Position, Cevat Pasha, and his headquarters during the preparation phase of the war produced very successful results in contrast to the plan of the German officers. Within the framework of this plan, the artillery batteries under the command of the fortified position, the old cannons dismantled from the ships and the cannons ordered from Germany were used to reinforce the bastions on the coasts and important parts of the strait.

Keywords: Mobilisation, Fortified, Bastion, Fleet, Detachment

Giriş

Çanakkale, I. Dünya Savaşı (1914-1918) cepheleri arasında savaşın kaderini değiştirecek sonuçlara yol açması bakımından önemli bir cephedir. Çanakkale Boğazının askeri, stratejik ve coğrafi öneme sahip olması nedeniyle, Osmanlı Devleti bu bölgenin savunmasına ayrı bir önem vermiştir. Ayrıca, boğazların elde bulundurulması Osmanlı Devleti için önemli olduğu kadar, itilaf devletleri içinde hayati öneme sahip olmuştur. Boğazların güçlü donanmaya sahip itilaf devletleri tarafından ele geçirilmesi, Osmanlı Saltanatının merkezi ve başkenti olan İstanbul'un işgalini kolaylaştıracak, ayrıca bu devletler, Rusya'ya Karadeniz üzerinden yapacağı yardımlarının ulaşmasını sağlayacak ve böylece savaşın gidişatı kendi lehlerine dönmüş olacaktı. Savaşın Avrupa'da yayılması ve Alman ordularının buradaki cephelerde sıkışması üzerine Almanya, itilaf bloğuna karşı yeni bir cephe açmak için Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi yönünde baskılar yapmıştır. Bu çerçevede, Osmanlı Hükümetinin başındaki Alman hayranı bürokratların istekleri doğrultusunda, 02 Ağustos 1914 yılında İstanbul'da yapılan görüşmelerde, Osmanlı-Alman ittifakı anlaşması imzalanmıştır (Bayur, 1952). Osmanlı Devleti bu ittifakın hemen arkasından, savaşın topraklarına yayılacağı düşüncesi ile 2/3 Ağustos 1914'te bölgesel ve genel seferberlik ilan etmiştir

(BDH Kol. 4669, D.H-1, Fih.1-12). Kısa bir süre sonra Almanlar, 11 Ağustos'ta Osmanlı Genelkurmayının müzadesi ile Goeben ve Breslau adında iki savaş gemisini boğazlardan Türk topraklarına sokmuştur. Alman Amiralın komutasında Yavuz ve Midilli adını verdikleri bu gemilerle, Rus limanlarını bombardımana tutarak iki Rus ve bir Fransız gemisini batırmak suretiyle, Osmanlı Devletini bir oldu bitti ile savaşın içine çekmiştir (Eraslan, 2002). Her ne kadar Osmanlı Devleti savaşa girmek istemese de, Çanakkale Boğazı'nın girişinde bekleyen düşman donanmasının boğazları işgal etme girişimine karşı, Osmanlı Harbiye Nazırlığı bünyesinde oluşturulan Başkomutanlığın emirleri doğrultusunda, Çanakkale Boğazını savunmak amacıyla, Alman generalleri, Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı ve karargahından oluşan bir heyet teşkil edilmiştir. Bu heyetin yaptığı çalışmalarla, Çanakkale Boğazını daha etkili savunmak için savunma planları hazırlanmış, bu kapsamda belirli savunma bölgeleri ve hatları oluşturulmuştur. Bu savunma planlarının uygulanması için Çanakkale Müstahkem Komutanlığı, emrine verilen kara ve deniz unsurlarını Çanakkale Boğazı'nın savunması için planlanan bölgelere intikal ettirmiş ve konuşlandırmıştır. Ayrıca emrine verilen Nusret mayın gemisi ile düşman donanmasını durdurmak için mayın hatları tesis etmiş, hafif deniz filosu ile birlikte kıyı gözetleme devriyeleri gerçekleştirmiştir. Bu alınan tedbirlerin yanında, Müstahkem Mevki Komuta karargahının başarılı savunma planları, emrindeki kara ve deniz birliklerinin düşmana karşı verdiği başarılı mücadele sonunda, Çanakkale Boğazında düşman donanmasına ağır zayıat verilmiştir. Çanakkale'de kazanılan bu deniz harbi, tüm Anadolu'da ve emperyalist devletlerin müslüman sömürgelerinde büyük sevinçle karşılanmıştır.

Bu çalışma, Müstahkem Mevki Komutanlığının Çanakkale Savaşı'ndaki rolünü ve bu rolün savaşın gidişatına olan etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Makalede, birinci öncelikli olarak Devlet Arşivleri MSB ATASE Arşivleri Birinci Dünya Harbi Koleksiyonundan istifade edilmiştir. Ayrıca bu araştırmada, Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığının 02/03 Ağustos 1914 yılı seferberliğin ilanından, 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Zaferine kadar olan safhalarda; boğaz savunması için ayrıntılı planlama, intikal, mevzilenme, mayınlama faaliyetleri ve düşman filosunun taarruzlarına karşı başarılı mücadelesi sonucu Çanakkale Deniz Zaferindeki önemi ve rolü açıklanacaktır.

1. Müstahkem Mevki Komutanlığı Seferberlik Faaliyetleri

Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı, Çanakkale Boğazı'nı özellikle Akdeniz'den gelecek taarruzlara karşı savunmak amacıyla kurulmuş kolordu seviyesinde bir askeri birliktir. Seferberlikten önce Çanakkale Müstahkem Mevki'de, sabit teşkilat halinde 2'nci Ağır Topçu Tugayı ile Kale istihkam ve muhabere bölükleri, bir telsiz telgraf ve bir mayın müfrezesi ile bir

istihkam inşaat taburu bulunmaktaydı. “2’nci Ağır Topçu Tugayı üç alaydan teşkil olmuş, alaylardan her birinin tabur ve bölükleri, boğazın iki tarafında sabit topçu bataryaların hizmetinde ve tabyaların civarındaki kışlalara yerleştirilmiştir” (Mirliva Sedat, 2007, s.114). Bu tugayın seferberlik öncesi 32’si Çanakkale Boğazı’nda, 3’ü de Bolayır mevzinde olmak üzere, toplam 35 bataryası mevcut idi (BDH Kol. 4669, D.H-1 Fih. 1-1).

28 Temmuz 1914’te I. Dünya Savaşı’nın Avrupa’da genişlemesi üzerine, Osmanlı Harbiye Nazırlığı, 31 Temmuz 1914 yılında Çanakkale’deki birliklere, özel seferberlik emrini yayınlamıştır. Bunun üzerine Müstahkem Mevki Komutanlığı, özel seferberlik talimatını derhal kuruluşundaki birliklere bildirmiştir (Esenkaya, 2016). Bu talimatla birlikte Müstahkem Mevki, Gelibolu’da konuşlu piyade birlikleri ile 3. Kolordu’nun ağır topçu ve istihkam birliklerinin ihtiyat ve yedeklerini çağırarak sefer mevcuduna geçmelerini ve muharebe ağırlıklar için gerekli olan yük hayvanlarını toplamalarını emretmiştir (Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi, 2019). Ayrıca Başkomutanlığın emri ile kıyı gözetlemesinde görevlendirilen 9’uncu Tümen Komutanlığı, 01 Ağustos 1914’te yaptığı düzenlemeye göre kıyı kesimini üç alana ayırmıştır. 1’inci alan; Karaçalı-Baklaburnu-Saz Limanı-Despot Limanı kesimi olup, yerel jandarma birlikleri ve 27. Piyade Alayı, 2’nci alan; Seddülbahir - Saz Limanı bölgesi olup, yerel jandarma birlikleri ve 26. Piyade Alayı, 3’üncü alan; Anadolu kıyısında Küçük Beşik-Kumkale bölgesi olup, 25. Piyade Alay birlikleri tarafından kıyı gözetlemesi yapılacaktır (BDH Kol. 4669, D.H-1 Fih. 1-14). Başkomutanlık, 02 Ağustos 1914 yılında bölgesel seferberlik emirlerini Çanakkale Boğazının savunmasından sorumlu olan 3’üncü Kolordu ve Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığına iletmiştir. Söz konusu emirde, askeri birliklerin sefer mevcuduna yükseltilmesi, tüm askeri birliklerin seferber hazırlıklarını tamamlamaları, müstahkem mevkiilerin hızla silahlandırılması istenmiştir (Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi, 2019; BDH Kol.4669, D.H-1 Fih. 1-9). Başkomutanlığın 03 Ağustos’ta gönderdiği talimatın muhteviyatı şu şekilde olmuştur: “*piyade alayları, makine tüfek bölükleri, istihkam bölükleri, ağır topçu birlikleri hemen ve olabildiği kadar kısa süre içinde sefer mevcuduna yükseltilecekler, muharebe ağırlıkları ile büyük ağırlıklar kurulacaktır*” (Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi, s. 40; BDH Kol. 3964, D.H-1 Fih.1-12). Seferberlik hazırlıkları esnasında Müstahkem Mevki Komutanlığı, bölgesinde muhabere konusunda güçlükler yaşanmaması için, topçu bataryaları ve kıyı gözetleme birliklerinin muhabere unsurlarını seferber etmiştir (Esenkaya, 2016; BDH Kol. 3964, D.H-1 Fih. 1-9).

Diğer yandan Başkomutanlığın emriyle, “02 Ağustos 1914 tarihinde 1’inci Ordu Komutanlığına Alman Mareşal Liman Von Sanders getirilmiştir” (Esenkaya, 2016, s. 186; BDH Kls.3964, Dos.H-1 Fih. 1-11). Aynı gün Harbiye Nezareti binasında, Başkomutanlık Karargâhı

kurulmuş ve başkomutanlık görevini Enver Paşa üstlenmiştir (BDH Kol.3964, D.H-1 Fih. 1-12). 05 Ağustos'ta Müstahkem Mevki Komutanlığı, Başkomutanlığa doğrudan bağlanırken, 3'üncü Kolordunun kuruluşundaki 9'uncu Piyade Tümeni de, Başkomutanlığın talimatıyla Müstahkem Mevkinin emrine girmiştir (BDH Kol. 3964, D. H-1 Fih. 1-24, 1-26, 1-27).

Boğazın savunmasında kara birliklerinin yanında deniz ve hava unsurları da seferber edilmiştir. 05 Ağustos'ta, donanmanın kuruluşunda bulunan hafif filo, Başkomutanlığın talimatı ile Müstahkem Mevki'nin emrine girmiştir. Hafif filo'da dört torpidobot bulunmaktadır. Ayrıca 08 Ağustos'ta Boğaz savunmasına katılmak üzere bir gambot ve iki muhrip gemisi daha hafif filo'ya katılmıştır (BDH Kol.4669, D.H-1, Fih.1-33). Bunun dışında 04 Eylül'de Mesudiye gemisi, Çanakkale Boğazı'nda karakol görevi yapmak ve üzerindeki topların boğaz savunmasında kullanılması için vazifelendirilmiştir. Hava unsurlarının kullanılması bağlamında, 10 Ağustos'ta Başkomutanlığın talimatları ile Yeşilköy Havaalanında buluna dört uçaktan biri Müstahkem Mevki Komutanlığının emrine verilerek boğaz'da keşif faaliyetinde görevlendirilmiştir. 05 Eylül'de ilk keşif uçuşunu yapmış ancak, kötü hava şartlarından dolayı düşmüştür (Kansu, 1971). Seferberlik hazırlıklarının büyük kısmını tamamlayan Müstahkem Mevki Komutanlığının 17 Ağustos 1914 tarihi itibarıyla mevcutları şu şekilde olmuştur (Çanakkale Müstahkem Mevki Kıyı Savunmaları Talimatnamesi, 2024). 18 farklı meslekte sanatkâr, 8 sağlık memuru, 10 din adamı ve kâtip, 105 subay, 2058 yedek er, 2633 muvazzaf er, 4 araçla Müstahkem Mevki Komutanlığı kuruluşunda bulunan topçu birliklerinin sefer mevcutları bütünlenmiştir (BDH Kol. 4669, D.H-1 Fih.1-50). Boğaz savunmasında görevlendirilen 9'uncu Tümen seferberliğini, 17 Ağustos 1914 tarihinde tamamlamıştır. Tümenin emrine giren 26'ncı Piyade Alayı, üç taburlu olarak kurulmuştur (BDH Kol. 4836, D.H-2 Fih. 1-31). Alayın 8'inci Dağ Bataryası dört toplu teşkil edilmiştir. Ayrıca, emirle erzak, seyyar hastaneler, ekmek takımı, cephane müfrezesi ve beygir ahırları 9'uncu Tümene bağlanmıştır. Çanakkale'de; 7. Mekkâreli Cephane Müfrezesi, 7. 8. ve 9. Sahra Topçu Cephane müfrezeleri, Gelibolu'da ise; 8. Mekkâreli Cephane Müfrezesi teşkil edilmiştir (Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi, 2019; BDH Kol. 4669, D.H-1 Fih. 1-74, 1-75). 28 Ağustos tarihinde, Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı bünyesinde bulunan seyyar hastanelerin teşkilatlanması tamamlanmış ve bu hastaneler 5. ve 6. seyyar hastaneleri olarak faaliyete geçmiştir (BDH Kol. 4669, D.H-3 Fih. 1-3). Seferberlik emri ile birlikte Balkan Savaşında uygulanamayan “Menzil Hizmetleri Yönetmeliği” bu harekatta uygulanmaya başlanmış ve seferberliğin ilanından birkaç gün sonra Ordu Menzil Müfettişliği ile Başkomutanlık Menzil Genel Müfettişliği kurulmuştur (Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi, 2019; BDH Kol.65, D.324 Fih.50-2). Osmanlı Ordusunun imkanları nispetinde birliklerin personel, hayvan, malzeme, cephane, silah vs.

bütünlemeleri yapılmış ancak, seferberliğin tamamlanmasında bazı problemler ortaya çıkmıştır. Harbiye Nazırlığı bu sorunları gidermeye çalışmışsa da, ulaşımdaki imkansızlıklar nedeniyle gecikmeler yaşanmıştır. Bölgedeki seferberlik faaliyetlerinde ulaşım araçlarının yetersizliğin nedeniyle, gıda ve mühimmat ikmal maddelerinin birliklere gönderilmesinde daha çok gemilerden istifade edilmiştir. Özellikle bu safhada topçu cephanesi sorunu önemli bir sorun teşkil etmiş ve bu sebepten ordunun temel topçu birliklerinin ikmal ve malzeme seferberliği tamamlanamamıştır. Ayrıca 5'inci Ordunun muharebeye yönelik silah ve gereçlerinin uygun niteliklerde olmaması, seferberliğin tamamlanmamasının önemli nedenlerinden biri olmuştur. Bununla birlikte, Balkan Savaşlarında rütbeli personelde ortaya çıkan zayıflıklar tam olarak bütünlenemediğinden, birlik kuruluşları yüzde yüze tamamlanamamıştır. Diğer taraftan birliklerdeki yük hayvanlarının eksikliği de ulaşım ve ikmal faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Bölge seferberliği uygulanmaya çalışılmış ancak, ikmal teşkilatı yeniden kurulduğu için ikmal faaliyetlerinde de gecikmeler yaşanmıştır. Osmanlı Ordusunun Balkan Savaşlarında çok yıpranmış ve personel, ikmal, ulaşım konularında bazı sorunlar yaşansa da, çok kısa sürede birliklerini seferber etme konusunda başarılı olmuştur. Çanakkale Boğazını korumakla sorumlu Müstahkem Mevki Komutanlığının personel, malzeme, mühimmat ve silah mevcutları, seferberlik süresince büyük oranda tamamlandığı değerlendirilmektedir.

2. Müstahkem Mevki Komutanlığının Boğaz Savunma Planı ve Hazırlıkları

Boğazların Savunma Planı, Harbiye Nazırlığı tarafından coğrafi faktörler ve mevcut askeri kuvvetlerin durumu dikkate alınarak Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce hazırlanmıştı. Hazırlanan savunma planında öncelik, Gelibolu Yarımadasının güney bölgesinin kuvvetli tutulması, kuvvetlerin büyük bölümünün Trakya'da toplanması öngörülmüştü. Ayrıca kıyı savunmasının esasını teşkil eden kıyıların kuvvetli tutulması ve tahkimatı esas alınacak, düşmanın denizden itibaren karaya çıkması engellenecektir (Babüroğlu, 2016; BDH Kol. 4669, D.H-13 Fih.1-13; Kabasakal, 1990). Boğazda alınacak savunma düzeninin maksadı ise, düşman kıyı hattına ulaşmadan, savunma hattının ilerisinde bulunan mevzilerdeki küçük kuvvetlerle düşmanı geciktirmek, oyalamak ve kıyı şeridinin savunması için yeterli süre kazanmaktır. Düşman kuvvetlerinin çıkarması başarılı olması durumunda ise, gerçek savunma bölgesine birliklerimizle yapılacak güçlü bir saldırı ile düşman birliklerini yerinde yok etmektir (Babüroğlu, 2016; BDH Kol. 4669, D. H-3 Fih. 1-107).

Boğazın yakın savunması ile ilgili yapılan önemli çalışmalardan biri, mayın filosu ve kıyı topçusu genel komutanı Alman Amiral Schack'ın, boğaz istihkamlarında yaptığı araştırmalar neticesinde hazırladığı ve Başkomutanlığa sunduğu 28 Haziran 1914 tarihli raporudur. Söz konusu

raporda Amiral Schack, savunmanın ve tahkimatın Çanakkale Boğaz girişinde yapılması gerektiğini savunmuştur. Boğazın girişinde yapılacak tahkimatlı bir savunma düzeni, Türk ordusuna gerekli zamanı kazandıracak, topçu birliklerinin koruması altında Türk gemilerinin Çanakkale Boğazı'ndan açılıp yayılmasını kolaylaştıracak ve düşman çıkarmasına karşı kıyı korumasını sağlayacaktır (Birinci Dünya Savaşı Çanakkale Cephesinde Deniz Harekatı, 2019). Bu kapsamda boğazın tahkimatı için gerekli hazırlıklar başlamış, düşman gemilerinden kıyılara yapılacak saldırılara karşı Almanya'dan uzun menzilli 30,5'luk obüs topları sipariş edilmiştir (Osmanoğlu, 2019; Adil Paşa, 2005).

Alman amiralin savunma planı teklifine karşın, Cevat Paşa'nın 1914 yılı Eylül ayında hazırladığı ve Başkomutanlığa teklif ettiği raporunda ise, güçlü düşman donanması tarafından Boğaz girişinin kolaylıkla geçilebileceği, ablukaya alınabileceği veya boğaz girişinin kolayca düşürülebileceği, bu nedenle asıl savunmanın boğazın içinde yapılmasının zorunluluğu ifade edilmiştir. Çanakkale Boğazı'nın içinde alınacak askeri tedbirlerle boğaza giren düşman gemilerinin kanallara olacağı ve kolayca imha edileceği, bu sebeple savunmanın Çanakkale Boğazı'nın derinliklerinde icra edilmesinin uygun olacağı belirtilmiştir (Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi, 2019; BDH Kol.4669, D.H-3 Fih.1-30,1-31,1-32,1-33).

Boğazın en etkin bir şekilde savunulması için yapılan inceleme ve planlamalarda, ağır topçulardan sorumlu Alman general Posseldt ve istihkâm genel sorumlusu Weber Paşa'nın görüşleriyle, 35 bataryanın 13'ünün lağvedilmesi, buradan arta kalan askeri personel ile diğer topçu birliklerinin mevcutlarının tamamlanması planlanmıştır. Bu görüşleri olumlu bulan Başkomutanlık, topçuların bir kısmının lağv edilmesini 15 Haziran'da emrederek Çanakkale Boğazında 22 topçu bataryası bırakmayı planlamıştır. Ancak genel seferberliğin beklenenden daha erken verilmesi sonucu, söz konusu plan uygulanamadığından 35 batarya yerinde kalmıştır. Sonuç olarak Alman generalin planı boşa çıktığından Başkomutanlıkça Cevat Paşa'nın planı, yani boğazın derinliğinde savunmaya karar verilmiştir.

Diğer yandan Başkomutanlığın emirleriyle, 22 Ekim 1914 yılında Çanakkale Boğazı savunma ve tahkimat planının hazırlanması için Alman Paşa Merten'in koordinatörlüğünde, Yarbay Wossidlo, Müstahkem Komutanı Albay Cevat, Kurmay Başkanı Selahaddin Adil Bey'in içinde bulunduğu bir heyet oluşturulmuştur (Baycan, 1991; Yurttakal, 2014). 08 Kasım 1914'te tamamlanan savunma planına göre, Çanakkale Boğazı dört savunma alanına ayrılmıştır. Bu alanlar ve görevler şu şekilde icra edilmiştir (Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesinde Deniz Harekatı, 2019) :

*1'inci Alan: Rumeli bölgesinde Ertuğrul ve Seddülbahir, Anadolu bölgesinde ise Orhaniye ve Kumkale Tabyalarından teşkil olmuştur. Birleşik Filonun boğaza girmesi engellenecektir. 2'nci Alan: Erenköy Koyunu korumakla ve düşman donanmasının bu bölgeyi manevra alanı olarak kullanmasına engel olmakla görevlendirilen obüs birliklerinden oluşacaktır. 3'üncü Alan: mayın kuşaklarını ateşleri ile koruyan topçu bataryalarından oluşacaktır.

*4'üncü Alan: Düşman donanmasının Marmara Denizine girmesine engel olmakla görevli Kilitbahir-Anadolu Hamidiye istihkamlarından, ayrıca boğazın en dar kesiminde bulunan Değirmen Burnu, Nara ve Mecidiye istihkamlarından teşkil edilmiştir (Özhan, 2018; BDH Kol.3964, D.H-5 Fih. 1-16).

Bu planlamaların ardından Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa, boğazın savunma planına göre muharebeye hazırlamak için gerekli tedbirleri süratle almaya başlamıştır. Öncelikle boğazda seferberlikten önce çeşitli sebeplerle kadro dışına çıkarılan topçu bataryalarını (54 top) yeniden kuruluş içine katarak boğazın savunması güçlendirilmiştir (Özhan, 2014; Yurttakal, 2014). Kilitbahir Tabyaları ile Soğanlıdere-Kepez batısındaki mayınlanmış bölgeyi korumak için çeşitli çap ve menzilde topçular mevzilendirilmiştir. Düşman gemilerine karşı dik mermi yollu ateşlerle tesir edebilmek maksadıyla, etkili menzili olan havan ve obüs topları ile düşman unsurları üzerinde ateş yoğunluğunun en azami seviyeye çıkarılması düşünülmüştür. Karadeniz'de atıl durumda bulunan savaş gemilerinden çıkarılan toplar ile yeni top ve obüs bataryaları Dardanos, Akyarlar, Soğanlı, Domuzdere bölgelerinde kıyıya yakın ve sırt hatlarında mevzilendirilmiştir. Ayrıca çeşitli materyallerle oluşturulmuş gerçek olmayan topçu silahları ile kara barutla ateş sesi verilerek aldatma taktikleri yapılmıştır. Bu tedbirlere ilave olarak, düşman gemilerini batırmak maksadıyla, Çanakkale ve Kilitbahir kaleleri önlerine kıyı torpido üniteleri yerleştirilmiştir (Özhan, 2014, Adil Paşa, 2005). Osmanlı Devletinin müttefiki olan Alman Ordusunun general ve subayları komuta ve planlamalarda Çanakkale hareket alanında Osmanlı komuta heyetinden daha fazla söz sahibi olmuşlardır. Ancak Çanakkale Boğazı savunmasının planlamasında, Osmanlı Ordusunun başarılı subaylarının kararlarının ve planlarının ne kadar isabetli olduğu görülmüş ve Müstahkem Mevki Komutanı ve karargahının boğaz savunması ile ilgili tüm tekliflerinin Başkomutanlık tarafından onaylanmasına şahit olunmuştur.

3. Topçu Bataryaları, Mayın ve Deniz Filosunun Boğaz Savunmasındaki Rolü

Çanakkale Boğazı kıyılarında tahkimli tabyalarda mevzilenmiş topçu bataryaları, Müstahkem Mevki'nin emrine verilen mayın ve torpido gemileri boğazın savunmasında çok önemli görevler almıştır. Bu çerçevede Çanakkale ve Gelibolu bölgesindeki tüm istihkamların yakın savunmaları için bir istihkam inşaat taburu, bir muhabere bölüğü, bir mayın müfrezesi ve

Selanik mayın gemisinde harbe hazır 26 mayın ve bir ışıldak takımı (5 ışıldak faal) göreve hazır olmuştur. Boğaz savunması için hafif deniz filosunu oluşturan Draç, Kütahya, Akhisar ve Musul adındaki dört torpido, 01 Ağustos'tan itibaren boğazın içinde ve dışında keşif faaliyetlerini yürütmüştür (Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesinde Deniz Harekâtı, 2019; BDH Kol. 4669, D.H-3 Fih. 1-10, 1-11). 05 Ağustos'ta Burak Reis, 08 Ağustos'ta, Numune-i Hamiyet ve Gayret-i Vataniye savaş gemilerinin katılımıyla, Müstahkem Komutanlığı emrinde; dört torpido botu, iki savaş muhribi ve bir gambottan oluşan küçük bir donanma filosu oluşmuştur. Bu gemilerin bir kısmına, boğazdan mayın alanlarına giren düşman gemilerine torpido atabilecek uygun bölgelerde bulunmaları istenmiştir. Hafif deniz filosundaki gambot ve torpidolar, boğazdaki topçu birlikleri ile beraber muhtemel düşman saldırılarına karşı her zaman hazır bulunmuştur (BDH Kol. 4669, D.H-3 Fih.1-47, 1-48).

02 Ağustos 1915'te özel seferberlik emri verildiğinde, müstahkem mevki topçusu çağın gerisinde ve modern teknolojiden mahrum kalmıştır. Bu dönemde ülke dışından top getirmenin kısa sürede mümkün olmaması, devletin ağır silah endüstrisi ve modern teknolojiden yoksun kalması, ayrıca ülke içinde top imal edilmemesi gibi gerekçeler, bu olumsuz durumu ortaya çıkmıştır. Bu sebeple yerel kaynakların desteği ve alınan bazı kritik tedbirlerle, topçu bataryalarının bir kısmı Çanakkale bölgesinde faaliyete geçirilmiştir. Bu kapsamda alınan tedbirler ise şöyle olmuştur: Edirne ve Çatalca müstakil bölgesindeki obüsler ve diğer askeri birliklerin envanterindeki büyük-orta çap ve uzun menzilli topların bir kısmı ile Çanakkale'deki topçular takviye edilmiştir. Ayrıca boğazın savunmasında; hurdaya ayrılmış savaş gemilerinden çıkarılan toplar, Bahriye ve Harbiye Nezaretlerinin depolarından çıkarılan toplar ve Çanakkale Müstahkem Komutanlığının envanterinde olup, kadro dışı bırakılan eski toplardan istifade edilmiştir (Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi, 2019).

Boğazın kıyılarını tahkim, savunma ve takviye etmek için alınan diğer önemli tedbirler ise; 04 Ağustos'ta Başkomutanlığın yayınladığı emirde, boğazların gemilere bir süre kapatılacağını, Türk mayın gemileri ile döşenen mayın hatlarından yerli ve uluslararası ticaret gemilerinin geçişi için geçitler bırakılacağı belirtilmiştir. Bu emirler doğrultusunda, aynı tarihte Selanik mayın gemisinin çalışmaları ile boğazda 22 mayınlık bir mayın hattı oluşturulmuş olup, Gelibolu kıyılarında gemiler için bir geçit yeri bırakılmak suretiyle, boğaz kısmen kapatılmıştır. Başkomutanlığın talimatları ile sadece Alman ve Avusturya harp gemilerinin boğazdan girmelerine izin verilmiştir. Yine boğazın içinde Selanik mayın gemisi tarafından 06 Ağustos tarihinde, 26 mayınla 2'nci mayın hattı tesis edilmiştir. (Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesinde Deniz Harekâtı, 2019; BDH Kol. 4669, D.H-1 Fih.1-33). Ayrıca Başkomutanlık, savaşta fayda

sağlayacak eşya yüklü olan gemilerin boğazdan çıkarılmaması emrini vermiştir. Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığının 13 Ağustos 1914 tarihli talimatında ise; boğaz önlerinde Fransız-İngiliz Donanmasının her türlü faaliyetine karşı birliklerin her an teyakkuzda olması bildirilmiştir. Kıyılara yapılacak herhangi bir saldırıya yoğun ateşle müdahale edilmesi, bölgedeki birliklerin alarm derecelerini yükseltmesi istenmiştir. Ayrıca, mayın müfrezelerinin her an görev alacak durumda hazır olması ve boğaz girişinde torpido botlarının geceleri keşfe devam etmesi emredilmiştir (BDH Kol. 4669, Dos.H-1 Fih.1-41). 15 Ağustos'ta Soğanlıdere ağzıyla Kepez Feneri hattında, başlangıçta dökülen mayın hatlarına ilave olarak 3'üncü mayın şeridi tesis edilmiştir. Söz konusu bu mayın hattının savunulması ve düşman gemilerinin taarruzlarına karşı kullanılmak maksadıyla, kadro dışına çıkarılmış topçu silahlarından istifade edilmesi belirtilmiştir. 15 Ağustos 1914'te, Başkomutanlık talimatıyla, Çanakkale Boğazı'nda düşmanı yanıltmak amacıyla, 4'üncü ve 5'inci mayın hatlarının gerçek olmayan (sahte) mayınlarla döşenmesi ve bu sözde sahte mayın hatlarının gerçek mayın hattı gibi işaret şamandıraları ile belirtilmesi emredilmiştir (Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesinde Deniz Harekâtı, 2019; BDH Kol. 4669, D.H-1 Fih.1-45).

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı 11 Eylül 1914'te, boğaza baskın şeklindeki düşman taarruzlarına karşın, birliklerin gece ve gündüz nasıl hareket edeceği konusunda özel talimatlar yayınlamıştır. 19 Eylül 1914'te, Çanakkale'de "Boğazı zorla geçme hareketine karşı savunma tatbikatı" uygulanmıştır. Müstahkem Mevki emrindeki hafif deniz filosuna 20 Eylül günü, boğazda alacağı tedbirler konusunda, "donanmanın görevi" başlığı altında emirler vermiştir. Boğazdaki savunma faaliyetleri kapsamında, 26 Eylül'de keşfe çıkan Akhisar torpido gambotu, iki İngiliz muhrip gemisi tarafından durdurulmuş ve gambota çıkan bir İngiliz yüzbaşı, amiralinin kendi hükümetlerinden aldıkları emre göre, bundan sonra Çanakkale Boğazından Akdeniz'e giren tüm Türk savaş gemilerine ateş edeceğini bildirmiştir. Bu hadise üzerine Müstahkem Mevki Komutanlığı Başkomutanlığı bilgilendirmiş ve olaydan bir gün sonra Çanakkale Boğazını bütün gemilere tamamen kapatmış, ayrıca Başkomutanlığın emirleri doğrultusunda, 29 Eylül'den itibaren Çanakkale-Kilitbahir arasında bir mayın hattı döşenmesi emrini vermiştir. Bununla birlikte Başkomutanlık, mayın şeritlerindeki geçitlerin kapatılması ve Akdeniz'den gelen erzak, tahıl taşıyan ticaret gemilerinin İzmir Limanına gönderilmesini emretmiştir. Böylece Anadolu yakasındaki 2. ve 3. mayın hatları üzerindeki geçitler kapatılmıştır. Müstahkem Mevki Komutanlığının boğaz emniyeti için verdiği bir talimatta ise; "...*bu akşamdan itibaren denize aksetmesi muhtemel olan bütün ışıkların söndürülmesine gerek görüldüğünden kasaba, köy ve çiftliklerde denize bakan pencerelerin sıkı bir şekilde kapatılması vesaire yakın yollarda ışık*

yakılmaması için gerekli yerlerin uyarılması, bu akşamdan itibaren uygulamaya geçileceği” bildirilmiştir (BDH Kol. 4669, D.H-3 Fih.1-45). Öte yandan boğazda alınacak önemli tedbirlerden biri de, Başkomutanlık emirleri ile Müstahkem Mevki Komutanlığının kara birlikleri ile takviye edilmesi olmuştur. Bu kapsamda, Trakya’da bulunan 7’nci Tümen ve ikmal birlikleri 30 Ekim 1914’te Gelibolu’da, Müstahkem Mevki Komutanlığının emrine girmiştir (BDH Kol. 4669, D.H-3 Fih.1-73,1-74). Türk birliklerinin konuşlanma ve savunma hazırlıkları sürdüğü sırada, düşman Birleşik Filosu 03 Kasım günü, boğaz girişindeki tabyalarımızı yoğun ateş altına almıştır. Düşman donanmasının kıyılara yapmış olduğu bombardımana karşı, kıyı tabyalarındaki topçu bataryaları ile başarılı şekilde karşılık vermiştir. Bu küçük çaplı çatışmada az sayıda personel zayıyatı ve küçük çaplı silah-malzeme kaybı yaşanmış, Türk tabyalarındaki toplar ve çevredeki kışlalarda küçük tahribatlar dışında, toplamda zayıyatımız 71 şehit, 21 yaralı olmak üzere personelden 7 subay ve 85 er olmuştur (BDH Kol. 4669, D.H-3 Fih.1-80). Birleşik Filonun boğaz giriş tahkimatına yaptığı saldırı, bir çatışmadan ziyade itilaf devletlerinin Osmanlı Devletine savaş ilanı olmuştur. Önceden Türk denizcilerinin eğitiminde aktif olarak vazife almış olan İngiliz Amirali Limpus’un, Türk askerini harbe hazırlaması konusundaki kaygısından ötürü bu saldırıya karşı çıkmasına rağmen, İngiliz Başbakanı Churchill’in talimatıyla boğaz kıyılarına küçük çaplı ve yoğun atışlı saldırı düzenlenmiştir. Bu saldırı, Türk Ordusu için boğazda daha sıkı tedbirlerin alınması yönünden ikaz edici olmuştur. Söz konusu tarihte Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa, hadise ile ilgili olarak *“3 Kasım bombardımanı, beni uyardı ve artık her yola başvurarak bütün zamanımı, savunma manzumesinin düzenleme ve takviyesine ayırmak gerektiğini anladım”* demiştir (Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi, 2019, s.83; Aspinall-Oglander, 1939, s.45). 03 Kasım 1914 düşman donanmasının boğazı bombardımanından sonra Başkomutanlık, Gelibolu ve Boğaz savunmasının güçlendirilmesine karar vermiştir. Bu kapsamda, 1’inci Ordu kuruluşunda bulunan 3. Kolordu Birlikleri, Başkomutanlığın emri ile 03 Kasım 1914’te Tekirdağ’dan Gelibolu’ya intikale başlamış ve 14 Kasım’da Gelibolu bölgesinin kontrol ve gözetleme yetkisini üstlenmiştir. Bu tarihten itibaren Müstahkem Mevki Komutanlığı, sadece boğazın Çanakkale bölgesinden sorumlu bir komutanlık olarak doğrudan Başkomutanlığa bağlanmıştır (Babüroğlu, 2016, s.61; BDH Kol. 3474, D. H-2 Fih. 2-22).

4. Düşman Donanmasının Boğaz Bombardımanı ile 18 Mart Çanakkale Zaferi Arasında Boğazda Alınan Tedbirler

03 Kasım Birleşik Filo’nun baskın tarzında Çanakkale Boğazı kıyılarını bombardımanı sonrasında, Başkomutanlık yeni ve daha sıkı tedbirler alma ihtiyacında olmuştur. Başkomutanlığın talimatı ile Trakya’da konuşlu 3’üncü Kolordu Birlikleri, 14 Kasım’a kadar Müstahkem Mevki

birliklerini takviye etmiş ve Gelibolu bölgesinin sorumluluğunu devralmıştı. Müstahkem Mevki Komutanlığının emrinde bulunan Nusret mayın gemisi 09 Kasım günü, 3'üncü mayın hattını takviye etmek için, bu mayın hattının kuzeyinde ve hemen paralelinde 6'ncı mayın hattını tesis etmiştir. Ayrıca, düşman donanmasının boğaz dışındaki askeri faaliyetlerinin artmasına karşın aynı mayın gemisi ile 07 Aralık 2014'te Soğanlı-Kepez kıyılarında 7'nci mayın hattı tesis edilmiştir (Birinci Dünya Savaşı'nda Deniz Harekatı, 2019; BDH Kol. 4669, D.H-3 1-127,1-127A). Ayrıca, Çanakkale Boğaz savunmasının takviyesi kapsamında, Türk gemilerinin batırılmasına engel olmak ve düşman denizaltılarının boğazdaki faaliyetlerini durdurmak maksadıyla, sabit torpido noktaları ve karşı ağ sistemi planlanmıştır (BDH Kol. 4669, D.H-12 Fih.1-40, 1-41). Alman Amiral Schack'ın teklifi üzerine, Boğaz'da sabit duran torpido istasyonlarının kurulması için çalışmalar başlatılmıştır. Bu amaçla İstanbul'dan gönderilen iki torpido kovanının (lançer sistemi), boğazdan giriş yapan düşman savaş gemilerini torpido ile batırmak için, Kilitbayır-Çanakkale bölgesine yerleştirilmiştir (Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi, 2019; BDH Kol. 4669 D.H-1 Fih. 1-49). Hafif Deniz Filosunun elinde mevcut olan 13 serseri mayın boğazın akıntılı sularına bırakılmak suretiyle, boğaza saldırı maksadı ile girecek düşman harp donanmasına karşı kullanılması planlanmıştır (BDH Kol.4669, D.H-3 Fih.1-32, 1-131). Bu tedbirlere ilave olarak, Başkomutanlık tarafından gizliliğin korunması amacıyla, tabyalardaki birliklerin ve çevredeki sivil halkın ışık yasaklarına uymaları için gerekli önlemler alınması istenmiştir (BDH Kol. 4669, D.H-3 Fih.1-45, 1-63). Diğer yandan Boğazın savunmasında önemli rol oynayan piyade ve topçu birliklerinin takviyesi ve desteği maksadıyla, Müstahkem Mevki'nin teklifi üzerine, 18 Aralık 1914 tarihli Başkomutanlık emirleri çerçevesinde, 20 Aralık'ta 8. Tümenden alınan bir dağ topçu taburu ile takviyeli 22. Piyade Alayı, Çanakkale'ye intikal ederek Müstahkem Mevki'nin ihtiyat birliğini teşkil etmiştir. 3. Dağ Topçu Taburu da, Erenköy'de mevzilenmiştir (BDH Kol. 4669, D.H-3 Fih.1-129). Başkomutanlığın aynı tarihli talimatı gereği, 120/30'luk Topçu Taburu, Hadımköy'den intikal etmiş ve Çanakkale'de gerekli hazırlıklarını tamamlayarak, boğaz savunmasında bulunmak üzere 19 Şubat 1915'te İncepe bölgesinde mevzilenmiştir (BDH Kol. 4669, Dos.H-2 Fih. 1-13; Kol.121, D.572 Fih.1-14). Başkomutanlık talimatı ile eski gemilerden sökülen 37, 47 ve 57'mm.lik farklı çap ve menzillerdeki 16 gemi topu, 10 Ocak 1915'te Müstahkem Mevki'nin birliklerinin emrine gönderilmiştir (BDH Kol. 4669, Dos.H-12 Fih. 1-16). Müstahkem Mevki'nin kuruluşunda bulunan 4. Ağır Topçu Alayı, Soğanlıdere Kumburnu ve Baykuş mevkillerine mevzilendirilmiştir (BDH Kol. 4669, D.H-12 Fih. 1-21). Ayrıca, 14 Şubat 1915'te, İstanbul'dan Çanakkale bölgesine gönderilen 6 havanlık batarya, Seddülbahir mevkiinde, 37 milimetrelilik dört adet top, 5. Ağır Topçu Alayının emrine girmiş olup, bu topların ikisi Ertuğrul, diğer ikisi ise Orhaniye tabyasına

yerleştirilmiştir (BDH Kol. 4669, Dos.H-12 Fih. 1-47). Önlemlerin artırılması ile ilgili diğer faaliyetler ise; 9'uncu Tümen bölgesinde, çıkarmaya elverişli kıyılarda ve gerideki mevzilerde tahkimatlar güçlendirilmiş ve piyade ve topçular için gözetleme mevzileri hazırlanmıştır. Önceki yıllarda Eceabat bölgesinde hazırlanmış, ancak kullanılamaz haldeki mevziler temizlenerek onarılmış ve kullanılır hale getirilmiştir (BDH Kol. 4669, D.H-3 Fih. 1-127, 1-127A). Düşman denizaltısı ile Mesudiye gemisinin boğazda imha edilmesinden sonra, boğazdan Marmara'ya düşman denizaltılarının sızması ihtimaline karşı, Marmara Adasında ve Çanakkale Boğazı'nda devriye atacak ve torpido taşıyan dört savaş gemisi görevlendirilmiştir (Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi, 2019). Çanakkale Boğazından sorumlu komutanlıkların sorumluluklarını azaltmak amacıyla, Başkomutanlık tarafından mayın, torpido, su üstü karakol ve kılavuz gemi hizmetlerinin sorumluluğu Amiral Merten'e verilmiştir. Ayrıca, 3'üncü Kolordu ve Müstahkem Mevki birlikleri tarafından boğazda alınmış tüm tedbirleri yerinde görmek ve denetlemek amacıyla, Başkomutan Vekili Enver Paşa 18 Şubat 1915 tarihinde, Çanakkale'ye gelerek gerekli incelemelerde bulunmuş ve Kilitbahirdeki torpido bataryasının eğitim atışlarına nezaret etmiştir (Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi, 2019).

Bu safhada kara birliklerinin konuşlanması çerçevesinde 18 Şubat 1915 tarihinde, 3'üncü Kolordu kuruluşundaki ve desteğine verilen birlikler, sorumlu olduğu Gelibolu ve çevresinde yerleşmelerini tamamlamıştır. Aynı tarihte, Çanakkale bölgesi ve boğaz kıyılarından sorumlu olan Müstahkem Mevki'nin teşkilatlanması ise şu şekilde olmuştur: 3'üncü, 4'üncü, ve 5'inci ağır topçu alaylarından kurulu olan bir ağır topçu tugayı, 9'uncu Piyade Tümeni, Müstahkem Mevki Komutanlığına doğrudan bağlı 8'inci Ağır Obüs Alayı, bir depo taburu, teknik ve lojistik destek üniteleridir. Ayrıca, Müstahkem Mevki Komutanlığı 17 Şubat 1915'te Çanakkale'ye intikal eden Barbaros ve Turgut Reis muharebe gemileri ile takviye edilmiştir (Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi, 2019). Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığının kuruluşunda bulunan ve desteğine verilen topçu tugay ve alayları, 18 Şubat 1915 tarihinden itibaren boğazın Anadolu ve Rumeli yakalarında; Çimenlik, Yıldız, Mecidiye, Namazgah, Anadolu Hamidiye, Nara-Dardanoz ve Değirmen Burnu Tabyalarında elverişli mevzilere yerleştirilmiştir. Boğaz içlerine döşenmiş mayınları korumak amacıyla, Mecidiye ile Soğanlıdere istihkamları arasında 5 hafif (30 top) topçu bataryası daha mevzilendirilmiştir. "Boğazın giriş topçusu" adı ile bilinen 5'inci Ağır Topçu Alayının 1'inci Topçu Taburu Seddülbahir'de, 2'nci Topçu Taburu karargâhı Kumkale'de, taburun bataryaları ise, Orhaniye ve Kumkale Tabyalarına yerleştirilmiştir. Söz konusu ağır topçu taburlarının yakın emniyeti için, bir piyade bölüğü Seddülbahir bölgesinde, Kumkale bölgesine mevzilenmiş topçu taburunun yakın savunması için ise, diğer bir piyade bölüğü Yenişehir

bölgesinde konuşlanmıştır (BDH Kls. 4669, Dos.H-12 Fih. 1-29, 1-37,1-38). Bu bölgede bulunan 5. Ağır Topçu Alayının 35 çap uzunluğundaki topların etki alanı sınırları 14 km, 22 çap uzunluğundaki topların ise 7 km. dir (BDH Kol. 3964, D. H-7 Fih. 1-15). Bu toplardan 7 km'den daha uzak mesafelerde, Çanakkale Boğazını yalnız dört topun (35 çap uzunluğu toplar) koruyabileceği, 7 km'den daha yakın mesafelerde ise, 22 çap uzunluğundaki 30 topla bir ateş yoğunluğu sağlanacağı değerlendirilmiştir. Çanakkale Müstahkem Komutanlığının emrine verilen 8. Ağır Obüs Alayı ve 2. Ağır Obüs Topçu Taburu Karargâhı Erenköy'de mevzilenmiş, 1'inci Ağır Obüs Taburu Karargâhı Domuzdere'de, 3'üncü Ağır Obüs Taburu Karargâhı Karantina Köyünde, 4. Ağır Topçu Taburu Karargâhı topçu bataryaları ile birlikte Geyikli'de mevzilenmiştir. Alçıtepe'ye ise, 5 toplu 105 'lik obüs bataryası mevzilendirilmiştir.

Müstahkem Mevki ve 3'üncü Kolordu birliklerinin Boğazda aldığı söz konusu savunma tedbirlerine karşın, Birleşik Filo 25-27 Şubat 1915 tarihlerinde, boğazı yoğun bombardıman altına almak için çok fazla harp gemisi ile harekate başlamış ve yoğun topçu ateşleriyle boğazın giriş ve merkez tabyalarını susturmayı başarmıştır. Bunun üzerine Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa, Birleşik Filo'nun boğaz kıyılarındaki tabyalara saldırı için ve mayın arama-tarama faaliyetlerinde Karanlık Limanı manevra üssü olarak kullanmasını engellemek maksadıyla, 07 Mart'ta Çanakkale Mayın Grup Komutanına, eldeki mevcut mayınların bir hat üzerinde Karanlık Limana dökülmesinin talimatını vermiştir (Yetkin, 1966). Mayın Grup Komutanlığı tarafından söz konusu limanın mayınlanması sonucunda, 07-15 Mart tarihleri arasında yapılan muharebelerde Birleşik Filo'nun zırhlı ve güçlü savaş gemileri, silah teknolojisi ve cephane yönünden zayıf Türk birliklerine karşı yeterli başarı gösterememiştir (Erkal, 2014). Bir ay gibi kısa süre içinde boğazları geçerek İstanbul'u almayı planlayan düşman donanmasının, Türk Ordusunun 18 Mart'ta Çanakkale'de başarılı boğaz savunması karşısında ağır kayıplar vererek boğazın gerisine çekilmesi, itilaf devletlerinde büyük hayal kırıklığı yaratmıştır. 18 Mart Deniz Savaşı'ndan sonra itilaf devletlerinin Çanakkale'ye yapacağı muhtemel kara hareketine karşı, Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı bu tarihten itibaren, Başkomutanlığın emirleri ile Çanakkale Boğazı ve çevresinin savunma sorumluluğunu alan 1'inci Ordu Komutanlığının emrine girmiştir.

Sonuç

Avrupa'da savaşın genişlemesiyle birlikte topraklarında savaş riskinin arttığını gören Osmanlı Devleti, 31 Temmuz 1914'te özel seferberlik ilan etmiştir. Bununla beraber, Osmanlı Harbiye Nezareti, muhtemel bir harp için gerekli hazırlıklar yapmasını birliklerine emretmiştir. 10 Ağustos 1914'te Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığına Cevat Paşa atanmıştır (Atabey, 2014). Cevat Paşa, boğaz savunmasının güçlendirilmesi için süratle hazırlıklara başlayarak kadro

dışına alınan topçu bataryalarını tekrar birlik kuruluşuna aldırılmıştır. Cevat Paşa boğazın savunması ile ilgili hazırladığı raporunda, Alman amiralin planının aksine, düşman donanmasının muhtemel taarruzlarına karşı savunmanın boğazın içinde yani derinlikte yapılmasının gerekliliğini savunmuş ve boğaz girişinin düşman tarafından her zaman kolayca düşürebileceğini belirtmiştir. Alman amiralin planının risklerini gören Osmanlı Başkomutanlığı, Cevat Paşa'nın savunma planının uygulanmasına karar vermiştir. Ayrıca Başkomutanlık emriyle, Çanakkale Boğazı savunma ve tahkimat planının hazırlanması için Alman Amiral Merten'in başkanlığında, Müstahkem Mevki Komutanlığı personeli ve Alman subaylarının bulunduğu bir heyetle, 22 Ekim 1914 tarihinde toplantı yapılmış ve bu heyetin 08 Kasım 1914'te aldığı kararla, Çanakkale Boğazı dört savunma alanına ayrılmıştır. Bu kapsamda, birlikler kendilerine tahsis edilen mevkilere intikal ederek konuşlanmalarını tamamlamıştır. Ayrıca seferberliğin ilanından sonra Müstahkem Mevki Komutanlığının emrine giren 9'uncu Tümen birlikleri ve seyyar jandarma birlikleri, kıyı savunmasının gözetleme ve korunması için boğazı üç bölgeye ayırmış ve bu bölgelerde gözetleme ve savunma görevlerine başlamıştır.

03 Kasım 1914'te Birleşik Filo'nun boğazı bombardımana tutması sonrasında, Osmanlı Devleti, İtilaf kuvvetlerine resmen savaş ilan etmiştir. Boğaz'da süratle savunma hazırlıklarına başlayan ve Çanakkale bölgesinden sorumlu olan Müstahkem Mevki Komutanlığı, başka bölgelerden getirilen ve eski gemilerden sökülen toplarla emrindeki topçuları takviye ederek düşman gemileri üzerine ateş yoğunluğunu arttırarak baskı kurmuştur. Bunlara ilave olarak, düşman gemilerinin manevrasını kısıtlamak maksadıyla, boğaz kıyılarında 7 adet mayın hattı döşemiş, boğaz içine giren düşman gemilerini batırmak için sabit torpido istasyonlarını kurmuş, kıyı gözetleme ve emniyeti için Türk donanmasından desteğine verilen birkaç savaş gemisinden hafif deniz filosu oluşturmuştur. 09 Kasım 1914'ten itibaren boğazın Gelibolu bölgesinden sorumlu 3'üncü Kolordu ve emrine giren kara birlikleri ile boğazdaki savunmasını daha fazla güçlendirmiştir. Tüm bu savunma tedbirleri, 18 Mart 1915 Deniz Zaferinin sonuçlanması ve 1'inci Ordu'nun bölgeye gelip görevi devralmasına kadar olan sürede, boğazın her iki yakasında Çanakkale Müstahkem Mevki ve 3'üncü Kolordu birlikleri tarafından birlikte alınmıştır.

Özetle; 18 Mart 1915 tarihe kadar, boğazda ve boğaz kıyılarında planlı ve güçlü savunma tedbirleri ile boğaz savunmasında büyük rol oynayan Müstahkem Mevki Birlikleri, 3'üncü Kolordu birlikleri ile beraber 18 Mart günü Birleşik Filonun üç büyük zırhlısını batırmış, dört zırhlısına ağır hasar verdirerek savaş dışı bırakmıştır. Çanakkale Cephesinde elde edilen bu önemli başarı, I. Dünya Savaşının gidişatını değiştirmiştir. Müttefiklerinden yeterli destek alamayan Rusya'da "Bolşevik İhtilali" çıkmış, İngiltere ve Fransa gibi emperyalist ülkeler, sömürgelerinde büyük

itibar kaybetmiştir. Ayrıca Birleşik Filo ile boğazı kısa süre içinde geçerek İstanbul'u işgal etmeyi planlayan itilaf devletleri, Türk askerinin Çanakkale'de fedakar ve kahramanca mücadelesi karşısında ağır bir yenilgiye uğramış ve büyük hayal kırıklığı yaşamıştır.

Birleşik Filo'nun Çanakkale Boğazında ağır kayıplar vererek geriye çekilmesi, İngiltere ve Fransa'nın Avrupa kıtasındaki itibarını sarsmış ve özellikle İngiltere'nin deniz egemenliğindeki prestijine zarar vermiştir. Ayrıca bu ağır yenilgi, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin sömürgelerinde özgürlük akımlarının doğmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, Türk Ordusunun 18 Mart 1915 Deniz Zaferi ile Birleşik Filo'nun boğazdan kolayca geçerek başkent İstanbul'u bir ay içinde işgal etme hayalleri suya düşmüştür. Böylece savaş süresince İstanbul'un işgal edileceği korkusunu yaşayan Osmanlı Devleti ve Türk halkı rahat bir nefes almıştır. Çanakkale Savaşı'nda Birleşik Filo'nun 18 harp gemisinden 7'sinin muharebe dışı kalmasına karşın, Müstahkem Mevki Komutanlığı birlikleri, muharebe gücünün büyük bir kısmını muhafaza etmiştir. Diğer taraftan, düşman donanmasının yoğun ateşlerinden hasar gören tabyalar ve toplar çok kısa zamanda onarılarak 24 Nisan'da başlayacak kara muharebelerine hazır hale getirilmiştir.

Kaynaklar

Arşivler

Devlet Arşivleri Başkanlığı Millî Savunma Bakanlığı ATASE Arşivi, Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu (BDH)

BDH Kol.65, D.324 Fih. 50-2.

BDH Kol. 3474, D.H-2 Fih. 2-22.

BDH Kol. 3964, D.H-1, Fih. 1-1, 1-2, 1-11, 1-12, 1-24, 1-26, 1-27.

BDH Kol. 3964, D.H-5, Fih. 1-16.

BDH Kol. 3964, D.H-7, Fih. 1-15.

BDH Kol. 4669, D.H-1, Fih. 1-1, 1-2, 1-3, 1-5,1-14, 1-33,1-41,1-45, 1-49, 1-50, 1-74, 1-75.

BDH Kol. 4669, D.H-2, Fih. 1-13.

BDH Kol. 4669, D.H-3, Fih. 1-3, 1-10, 1-11, 1-30, 1-31, 1-32, 1-33, 1-45, 1-47, 1-48, 1-63, 1-73,1-74, 1-80, 1-127, 1-127A, 1-129.

BDH Kol. 4836, D.H-2, Fih. 1-31.

BDH Kol. 121, D.572, Fih.1-14.

BDH Kol. 4669, D.H-12, Fih. 1-16,1-21, 1-29, 1-37, 1-38, 1-40, 1-41, 1-47.

BDH Kol. 4669, D.H-13, Fih. 1-13, 1-19, 1-21.

Resmi Yayınlar

Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi. (2019). (C. V). (I. Kitap). (Haziran 1914-25 Nisan 1915), Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayını (Genelkurmay Basımevi).

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesinde Deniz Harekâtı. (2019). Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayını (Genelkurmay Basımevi).

Kitap ve Makaleler

Adil Paşa, S. (2005). *Çanakkale Cephesinden Mektuplar Hatıralar.* Yeditepe Yayınları.

Aspinall-Oglander, C. F. (1939). *Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı.* (Çev. T. Tunay). Askeri Matbaa.

Atabey, F. (2014). *Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi.* A Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Babüroğlu, N. (2016). *Çanakkale Muharebelerinde Osmanlı ve Alman Komutanlarının Askerî Planları ve Alınan Sonuçlar.* [Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. Yök Tez.

Baycan, N. (1991). Orgeneral Cevat Çobanlı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 7 (20), 367-389.

Bayur, Y. H.(1952). *Türk İnkılabı Tarihi.* (C.II, Kısım IV). TTK Basımevi.

Esenkaya, A. (2016). Çanakkale Cephesi'nde 5'nci Ordu Kuruluncaya Kadar Kara Birlikleri. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 21,181-212.

Eraslan, C. (2002). *I. Dünya Savaşı ve Türkiye.* Yeni Türkiye Yayınları.

Erkal, Ş. (2014). *Birinci Dünya Savaşı Çanakkale Cephesi Harekâtı (Haziran 1914- Ocak 1916).* Genelkurmay Yayınevi.

Kabasakal, H. (1990). Birinci Dünya Savaşı Çanakkale Muharebelerinde Türk ve Alman Savunma Planları Konusunda Yorumlar. *Çanakkale Muharebeleri 75'inci Yıl Armağanı*, 83-84.

Kansu, Y. (1971). *Havacılık Tarihinde Türkler.* (C. I). Hava Kuvvetleri Komutanlığı Yayınevi.

Mirliva Sedat. (2007) *Boğazlar Meselesi ve Çanakkale Deniz Savaşı'nda Türk Zaferi.* Ankara Yayınevi.

Osmanoğlu, S. (2019). Orgeneral Cevat Çobanlı Paşa'nın Çanakkale Boğazı Muharebelerindeki Askerî Faaliyetleri *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14/1, 389-407.

Özhan, H. Ö. (2014). Çanakkale Cephesi'nde Cevat Paşa (Çobanlı), *International Journal of Humanities and Education*, 336-337.

- Yetkin, G. (1966). *Yaratanların Ağzından 18 Mart, Çanakkale Zaferi*. Genelkurmay Basımevi.
- Yurttakal, A. (2014). *Cevat Çobanlı Paşa Çanakkale Kahramanı*. Malatya Kitaplığı Yayınları.